

A

SZEGÉNYKÉRDÉS.

Ára 10 kor.

SPITZER MIKSÁNÁL.

Vad népek közt nincs koldus, a koldulás a polgárusultság fanyar gyümölcse.

„Szellemi Omnibusz.”

Az lapok elé tűzött jelmondat szerint a „koldulás a polgárusultság fanyar gyümölcse.” Bármily paradoxnak látszassák is első pillanatra, e mondat igazsága elvitázhatlan. E lapokon ki fogom mutatni, példákkal bizonyítandom be, hogy minél műveltebb, polgáriusultabb egy állam, annál nagyobb mértékben rágódik testén azon elfenésedett rákfekély, melyet koldulás néven mindenfelé ismernek. Mi oka annak, hogy a rendezett államokban, dacára az államhatalmak intézkedéseinek, lehetetlen kiirtani a szegénységet s ennek velejáró társát a koldulást, nem lehet biztosan meghatározni, e lapokon megkíséreljük okát adni e körülménynek;

Hazánkban is, fájdalom, nagy mértékben van e kór elterjedve, és mindekkorig, bár parlamentünk számos korszerű és áldásos intézményt tárgyalt, ez ügyben egyetlen indítvány vagy törvényjavaslat sem került a ház asztalára, sem magán utón nem kezdeményeztetett, szóval mi sem történt a célból, hogy a szegények segélyezése foganatosítás alá vétetett volna,

Az országban alig néhány város igyekezett a szegények ügyét saját erejéből rendezni. Nagy-Kőrös városa mintegy 10 év előtt Dömötör Pál városkapitány vezetése alatt szegény alapot létesített, egy szegényekházát rendezett be s a koldulást eltiltá. 1867-ben Nagy-Szalonta mezővárosa igyekezett ugyanily intézményt létrehozni, a mi azonban teljében nem aratott sikert. Többi városainkban” a proletárok, a szegénység száma aránylag roppant nagy, – magában a fővárosban is a legrendezetlenebb ez ügynek állása.

Felesleges sok szóval bizonyítani, mily szükséges volna a szegényügyet egyöntetűleg, egy idejűleg rendezni hazánkban.

A sok felmerülő indítvány és jótanács közepette, melyek napjainkban a megvitatás szőnyegére kerülnek, mint liazánk anyagi és erkölcsi állapotának javítását nagy mérvben előmozdító körülményt, melegen ajánlom ezen oly nagy kihatású ügy rendezését honatyáink, municípiumaink, jótékony egyleteink s minden egyes buzgó honpolgár figyelmébe.

Most, midő'n az üdvös reformok iránti lelkes törekvések idejét éljük, nem tartom vesztett fáradságnak a szegények segélyezéséről némi eszméket elmondani, összekapcsolván azokat, a külföld legjelesebb férfiainak véleményeivel, s módot nyújtani a szegény ügy mikénti rendezéhez.

Vegyék e lapokat, mint a közügyek iránti buzgó igyekezetem jelét, tegyék eszmecsere tárgyává, vitassák még a szegénységélyezés módozatait, s hassanak arra, hogy a koldulás hazánkban rövid időn megszüntetvén, országunk, szegényeiről gondoskodva legyen;

I.*)

A szegénykérdést vizsgálva, először is azon kérdés lép" előtérbe és vár megoldásra: van-e joguk a szegényeknek segély követelésre, és kik irányában érvényesíthető e jog – továbbá, kötelesség e a szegények segélyezése, és kiket terhel ezen kötelesség?

E tekintetben a régibb, s általánosan még most is uralkodó nézet szerint általánosan jogaik nincsenek a szegényeknek a segélyeztetésre, sem az állam, sem a községek vagy magányosok irányában. A positiv jog azonban igényeli, hogy egy családhoz tartozók egymást segítsék (idősbek gyermekeket és viszont.) A szegényeket segélyezni azonban az

*) E cikksorozat egyrésze a „Vác” lap 1873-dik évfolyamának számaiban jelent meg először.

erkölcsi törvények szerint elsősorban minden egyesnek, második sorban pedig az államnak kötelessége. E nézet részben ellenkezője a socialisták és communisták tanainak, kik a szegényeknek az állam irányában jogokat tulajdonítanak, részben pedig a legújabb socialpolitikai iskola tanainak, melyek szerint a szegények segélyezése csak egyesek erkölcsi kötelességévé tétetik, kizárólag az állam, vagy közösség iránt e tekintetben érvényesíthető minden abszolút jog.

Vegyük az uralkodó és a külföldön részben elfogadott nézeteket kissé közelebbi vizsgálat alá.

A szegényeknek az állam, vagy a mi csaknem egyre megy, a községek iránt érvényesíthető segélyezésrei jogukat elfogadni, annyi volna, mint a communismus és socialismus minden követelésének eleget tenni. Mindaddig, míg az állam egy legfőbb korlátozó hatalomnak, legyen az bármilyen kormányforma szerint szervezne, alávetetik, hogy annak jóléte biztosítható, – az egyesek életük fentartása és léteük biztosításának érdekében csakis saját munkásságukra vannak utalva, mert egyesek anyagi helyzetének biztosítása semmi esetben sem lehet a társadalom feladata; a társadalom inkább az egyesek léteének összeségén nyugszik, mint ennek kiindulási pontján; a társadalom nem egyesek boldogítása érdekében létesült intézmény, hanem az összesség céljait igyekszik előmozdítani.

De, ha a társadalom joggal tagadja meg egyeseknek anyagi biztosításuk iránt táplált igényeiket, ebből nem következik, hogy Önként kötelességévé ne vállalhassa egyesek fenntartását és ellátását. A társadalomnak kötelessége, mindazon akadályokat elhárítani, melyek az egyesek jólétének fejlődését hátráltatják, és súlyosbítják; kötelessége az összes, emberiséget fenyegető baleseteket lehetőleg megakadályozni és elhárítani, nemkülömben kötelessége oly intézményeket léptetni életbe, melyek az egyeseket képessé teszik anyagi léteüket megalapítani s annak gyarapítására munkálkodhatni,

Ily intézmények pl. az iskolák, gyarmatok stb. Ez elvet elfogadja a nemzetgazdasági politika is, a mennyiben ez elv célja az alattvalók elszegényedését megakadályozni.

Az uralkodó tan még tovább is megy, és oly köteleseket is, ró az államra, melyeknél fogva az esetben, ha a szükséges intézkedések dacára is felmerülnének az elszegényedés jelei, a helyzetei! jobbítani tartozik. Az állam e kötelességén nyugszik szűkebb értelemben vett segélyezés, és a szegény rendőrség, a mennyiben az állam a segélyezést az előtte legczélszerűbbnek látszó intézkedésektől teszi függővé. pl. dolgházak stb.)

II.

A legújabb social-politikai iskola lényeges ellentmondást talál az államnak segélyezési kötelességében, ellentétben szegények segélyezés iránti joguknak el nem ismerésével. Tagadja az elvállalt kötelességet, s csak az emberiség általános erkölcsi kötelességévé teszi, embertársait szükségben segíteni. Eltekintve ezen logikai gondolkozásmódtól, ezen iskola azon nézetből indul ki, hogy az állami segély a szegénységet nem teszi semmivé, hanem inkább előmozdítja, s hogy csak a magánsegélyezés van hivatva a szegénységet elnyomni. A főszóly itt a, szegény viszonyai és szükségleteinek személyes ellátására, s azon törekvésre van fektetve, hogy a szegénynek munkát szerezzünk. Ez iskola elve gyakorlatilag eddigelé igen csekély körben van elterjedve. A berni Jurában (Schweitz) mindig csak a magánjótékonság volt igénybe véve, s a szegények száma mindenkor, kevesebb volt ott, mint a többi cantonban. A berni canton ennél fogva 1847-ben törvénnyel fogva a magánjótékonságot állapítja meg a szegények segélyezésére, és e tekintetben minden kötelességet megtagadott. A neuenburgi canton még 1819-ben felhagyott a szegények adójának beszedésével, s az eredmény mindkét helyen ked-

vező volt. E példát követte újabban több német város u. m. Emden, Osnabrück, Meiningen és Elberfeld.

Elberfeldben a szegények száma 1856-ban, midőn ez intézkedés behozatott 4224-re ment, s e szám még azon évben 2744-re, későbbi évben pedig 1427-re apadt. Az újabb iskola elvének alkalmazásáról ez legfényesebb bizonyság, azonban ez elv helyességének valódi bizonyosságát nem adhatja e példa, mert nem mindenütt található fel a buzgalom és jószívűség oly mértékben, mint azt ez elv megkívánja. Észak-Amerikában sem ismertették el a szegényeknek az állam ellenében segélyrei joguk, mindazáltal ott csekély mérvben fejlődött ki a magánygondoskodás a szegények felől. Leggyakrabban sorsuknak engedtetnek át azok – s azéfé# még sem léptek nyugtalanító jelenségek előtérbe, a mi oly körülmény, mely az Unió kitűnő nemzetgazdászati emelkedettségének, s az amerikaiak jellemének tulajdonítható.

III.

A szűkebb értelemben vett szegénysegélyzés, a menyiben az állam által kezeltetik, az uralkodó nézetek szerint szükséges, hogy lehetőleg közvetített és korlátolt legyen. Ezen nézet oka abban rejlik, hogy a segélyzésnél, ha, az egyenesen az állam által kezeltetik, sem a helyes módszer nem lehetnek fel, sem a segélyzést igazán igénylő egyének. Az állam igen távol áll a szegények háztartásától, mely csak az ahhoz legközelebb állók által ismerhető fel igazán, s lehetetlen a burokratia nehézkes intézkedései mellett a segélylyel akként hatni, amint az szükséges volna.

Az tehát a kérdés, kire bizza az állam ezen közvetítői szerepet. Elvitázhatatlanul legrégibb joga van erre az egyháznak; a mennyiben az, a szegény segélyzést sokkal régebben gyakorolta már, mint az állam. Azonban a történet s a tapasztalás megmutatta, hogy a segélyzés az egyházra,

bíztatván, az főzejlját – a szegények számának kissebbitését – eltéveszti. A hierarchiai érdekek az egyháznál mindig előtérbe lépnek, mint szinte azon törekvés is, melylyel nem csak nem igyekeznek a szegények számát kissebbiteni, hanem azt inkább sokasítván, azokat saját céljaira használja fel. E mellett, az egyházra bíztatván a segélyezés, a szegény-rendőrségek feleslegesekké válnának; hogy pedig ennek előnyei az egyházi felett milyenek, a következő fejezetben mutatandom fel, – melynél fogva ez maga elég ok arra, hogy egy oly veszélyes közegre – mint az egyház, ne bízássék a segélyezés. Frankonban még nem rég is az egyház kezelte ez ügyet, azonban az állam végre belátta, hogy a rosszul alkalmazott jótékony-ság cél-téveszt, s kizárta az egyházat a segélyezés kezeléséből. Belgiumban, hol az egyház évenként roppant összeget költ a segélyezésre (14 millió frankot) ennek daczára a koldulás nagyban üzetik, s a szegények száma valamennyi civilizált állam közt itt legnagyobb. A belga lakosok 9% vagyos, 42% szükséget szenvedő és 49% nyomorban él. S a fentemlített óriási összegből mégis csak 25%-ot lehet fenntartani. Ezen valóban szomorú társadalmi baj oka kizárólag az egyház káros befolyásában rejlik. Ez által nem akarom azt mondani, hogy az egyház a jótékony-ság felébresztése által nem gyakorolhat jótékony befolyást a szegénysegélyezésre, sőt tekintettel erre mint azon bizalmas viszonyra, mely a lelkészek és szegényebb híveik közt fennállni szokott, alkalmasnak is látszik. – Mint az állami segélyezésnek másik képviselője a községek jönnek tekintetbe. S miután csakis a községek azon kapocs, mely az alattvalókat az állammal összetartja, s ezzel egy cél felé törekszik – a községekre van biz va csaknem minden európai államban a segélyezés. És ha Angolországban nem az egyes községek, hanem ezeknek egy szövetsége (szegény kerületek) kezelik ez ügyet, e körülmény az administratio kérdése és nem lényeges elvkülömbőség. Az állam e mellett csaknem mindenütt megengedi a

nyilvános segélyzés mellett a magán segély adást. Itt ott azonban annyira mentek, hogy minden magán segélyt, illetőleg annak adóját megbüntették. Az ily terrorizmus nemcsak hogy nem kivihető, de az alattvalóknak az állam iránti erkölcsi érzetét és bizalmát lankasztja s elhigíti.

A magán segélyzés alatt nemcsak az egyszerű alalmaznaadást értjük, hanem az újabb időben nálunk több helyen jótékonyan működő szegényegyletek, vagy koldussegítő egyletek működését melyeknek célja csupán a koldulást, házalást beszüntetni, s a valóban szegényeknek mindenben lehetőleg segélyül lenni, majd arra is, hogy munkát szerezvén azoknak, a segély nemcsak egyszerűen pénzbelileg – mely legtöbb esetben mi eredményre sem vezet – hanem lakás, élelem, ruha stb.-ben eszközöltessék. Ezen egyletek működése határozottan közelit a social-politikusok iskolája tanaihoz s ha a régebbi tanok ezt megengedik, ez csak onnét ered, mivel az ily magán segélyzés mellett némi nyilvános segélyre mindenkor szükség van s ezen magán egyletek működése a kormányok felügyelete alatt áll.

IV.

Térjünk most át a szegényrendőrségre, mely alatt az államhatalom oly irányú összes működését értjük, mely a szegénységet megszüntesse; vagy lehető legkisebb mérvre szorítsa, történnék ez bár kényszer-úton is a szegények vagy vagyonosok iránt. A szegényrendőrségek egész terjedelme a multt fejezeteimben említett új iskola előtt teljesen ismeretlen. A szegényrendőrség, mint imént említém a szegénység elleni megóvást, a szegénység terjedésének gátlását, a valóban szegényeknek segélyzését – a mennyiben ez a közczélnak megfelel – az önkénytes szegénység, dologkerülés elnyo-

mását s a rendetlen alamizsna kéregetés és adást vérszi működésének körébe, s ezekkel foglalkozik. A szegénységet előidéző körülmények mellőzése először a szegényrendőrség teendői közé tartozik általában, másodsor a nemzetgazdasági politika céljaival egyez. Az egészségügyi, biztonsági népesedési és közrendészeti rendőrség a nevelési és tanügy, az ipar- és kereskedelmi törvényhozás, a katonai berendezés stb. stb. mind részben, közvetve vagy közvetlen befolyással bírnak az állampolgárok jólétére s így a szegénység mellőzésénél mint lényeges factorok tekintetbe veendőek. Így az elszegényedés első s legbiztosabb” okán a csavargó, munkakerülő életen legkönnyebben a nevelés által segíthetünk. A munkaszünetek ideje alatt idézze azt elő akár betegség, akár pénzzavarok, vagy természeti események, a munkások elfoglaltságáról gondoskodnia társulatok, biztosító intézetek, takarékpénztárak feladata. Különösen az ipartársulatok, (az eddigi céhek) emelendők ki, melyek Anglia és Frankhonban valamely iparcikknek, közös előállításával úgy élelmi szerek és nyers anyagok beszerzése által, Németországban pedig különösen Schultze-Delitz működése folytán felállított, önszegélyző kölcsönpénztárak által meglepő eredményt nyújtanak. Sok tekintetben a könnyelmű házasságkötések elleni törekvés, és a házasságkötések nehezítése is egyik eszköz a szegénység mellőzésére, jóllehet bebizonyult/ hogy a házas élet az iparosnak, bármily szegény is, szükséges, és hogy munkások és napszámosoknál a házasság inkább anyagi helyzetük jobbítására, mint erkölcsi romlásra ad alkalmat. S épen ott, hol bebizonyult, hogy a házasság az elszegényedés forrása volt, ennek nehezítése, habár tilalom útján is, nem vezetett a kívánt célhoz.

A szegénységélyzés ezen módszerinti kezelésénél következők szolgáljanak irányadóul: A munkaképesek csak dolog mellett kapjanak segílyt, s a valóban szükséges segítség szolgáltatassék ugyan ki, de csak oly szorosan kimérve

hogy ne legyen nagy vonzereje az azérti pályázókra. Természetesen e nézetpont nem vonatkozik gyermekek és betegekre; a nevelő, lelenez és árva intézetek, a kórházak vakok, némák és örültek menházai kevesbbé gazdálkodási szempontból alakíttassanak. Inkább vonatkozhatik fennebbi szempont egészséges, de munkaképtelen szegényekre. A segélyezésnél a szoros gazdálkodás mindenkor szem előtt tartandó, nem levén szabad megengedni, hogy a szegények sorsa kecsegtető legyen. A dologképes felnőtt szegények segélyezésére különféle módok vehetők igénybe. így a munkaszerző hivatalok, s a nyilvános munkák kezelése. Ez utóbinál azonban nagy óvatossággal kell eljárni, s hasznot nem hozó munkákra nem alkalmazni a szegénységet, a mi kétszeresen veszteség volna; luxus és díszpaloták építése csakis azon időben kezdendő, midőn drágaság uralg. A munkás gyarmatok is ide számíthatók, milyenek Hollandiában van den Bosch tábornok terve szerint magán társulat által alapítottak. (Fredericks, – Wilhelm, – Wilhelminas vord.) Terméltzetesen ezzel nem éretett el szembeszökően a cél, mért az állam 3 millió vagyon mellett 8 millió adósággal bir, s éttől eltekintve számos ezer bevándorlóit gyarmtatos közül alig 20 önálló, a többiek díjjaztatnak. Legjobban segítnek ínég a kérdésben lévő bajon a dologházak, melyek mellett Angliában egy kétszáz éves tapasztalás szól. Az abban történt elfoglaltság mindenkor a kézmű iparágai közül választatik, habár részben a fölmívelés is összekötetik azzal. A munkakerülés és koldulás elnyomása a legnehezebb feladat a szegénykérdésnél. Az egyszerű büntetés, mélyet a törvény a koldusokra ugy az alamizsnaadókra szab, tapasztalat szerint ritkán vagy sohasem alkalmaztatik. A baj alapja oly mélyen gyökeredzik az eltévesztett nevelésben, hogy a legszigorúbb büntetések nem képesek azt kiirtani. E végett folyamodtak a kényszer házakhoz, mint egyedüli segítőhöz, anélkül, hogy itt is szóra érdemes eredmény éretett

volna el. A kényszer munka nem fedezi a költséget, a késői javítás nem éretik el, s a kény szerházból kibocsátott munkást a munkaadó közönség hidegsége, fogadja. A főintézkedés, illetőleg legtöbb eredményre vezető, csak az lehet, ha az ily javíthatlan koldusok gyermekei szülőiktől elvételnek s azok nevelése idején kezdetik. Azonban ezen feladat végrehajtásához az állam sem bír elég eszközzel. Ezen eszköz mindenkor legbiztosabb, és Angliában hol azelőtt a megrögzött gonoszok és koldusok törzsét csak általános elhalás által lehetett kiirtani, most a „ragged and industrial school,” vagyis oly intézetek,” hol az ily szülőktől elvett gyermekek neveltetnek, a legszebb eredményt nyújtanak.

Végül, mielőtt soraimat befejezem, nem tartom feleslegesnek a szegények összehasonlító számarányát Európában felemlíteni. Angliában 6 lakosra esik egy szegény, Holland és Belgiumban 7-re, Sweitzban 18-ra, Németországban 20-ra, Ausztria és Magyarhonban, Frankhon és Olaszországban,, mint Portugáliában 20 lakosra, Spanyolországban 30-ra Törökországban 40 lakosra esik egy szegény, E körülménynél az égalj befolyása egész szembeszökően mutatkozik, mert Hollandon kívül egy ország sem rendelkezik oly nagy tőkékkel, mint Anglia s mégis, mint látjuk, ott a legkedvezőtlenebb a szegénység számaránya.

V.

És most, összevonva fejtegetéseim eredményét, álljon itt néhány gyakorlati tanács, a szegények segélyezésére vonatkozólag.

E tekintetben, mint fennebb elmondtuk, legtöbbet használ a municípiumok, községek kezdeményezése, és a jótékony nőegyletek, takarékos és hitelintézetek támogatása.

Az illető község, (vagy községek szövetsége, kerület)

a koldulási alapot bizonyos összeggel megalapítván, ennek folytonos gyarapítására szolgálnának: 1. A rendőrségek által apróbb vétségek és kihágásokért beszedendő bírságok. 2. E célra teendő végrendeleti hagyományozások. 3. Végrendeletek kihirdetéseért fizetendő összegekből. 4. Nyilvános tánczvigalmak, színi előadásokból kötelezett százalékokból. 5. A polgárok és háztulajdonosokra, a koldulás megváltása következtében kiszabandó arányos szegényadóból. 6. Nyilvános helyeken kiteendő ládába begyűlő és aláírási iyeken jegyzett összegekből. – Kezdetben természetes a tökének egy részét kell a segélyezésre fordítani, míg a másik rész a hozzágyűlő adományokkal mindaddig tőkésítették, míg elég nagy nem lenne, hogy a segélyezés évi szükséglete kamataiból fedeztethetnék.

Az alap ezenkívül gyarapíttatnék a nőegyletek által rendezendő tánczvigalmak, hangversenyek, műkedvelő előadások, bazárok stb. útján, s a helyben vagy szomszéd városban levő pénzintézetek szokásos jótékony adakozásai által, melyet, biztosan hiszem, valamennyi pénzintézet permanenssé tenne.

A valódi szegények összeíratván egy e célra berendezett lakásban helyeztetnének el, hol a, közös lakás, közös étkezés és a rend és tisztaságai szigorú felügyelet rövid időn megszelidítené a szegényeknek a nyomor által megkérgesült szíveiket, és erkölcsi érzésük is vesztené durvaságából.

Az együtt elhelyezett szegények foglalkoztatásáról, miután a dologkereső hivatalok s foglalkozást szerző intézetek nálunk még nincsenek elterjedve, a nőegyletek vagy ilyenek hiányában a községi előljáróság gondoskodnék, természetesen nem értek itt szakdolgoztatást, csak közönséges munkákat pl. agg nők részére tollfosztást, veteményültetést, gyomlálást stb. férfiaknak favágást, vagy más házimunkák teljesítését.

Ily és hasonló módon érhetnék el rövid idő alatt azon várva várt és mindenki által óhajtott helyzetet, midőn szegényeinkről gondoskodva leend, midőn e szép hazában senkinek sem kellend az ínség és nyomorral küzdeni s midőn polgárságunk meglesz mentve a koldulás örve alatti meglopások és csalásoktól.

Úgy legyen!